

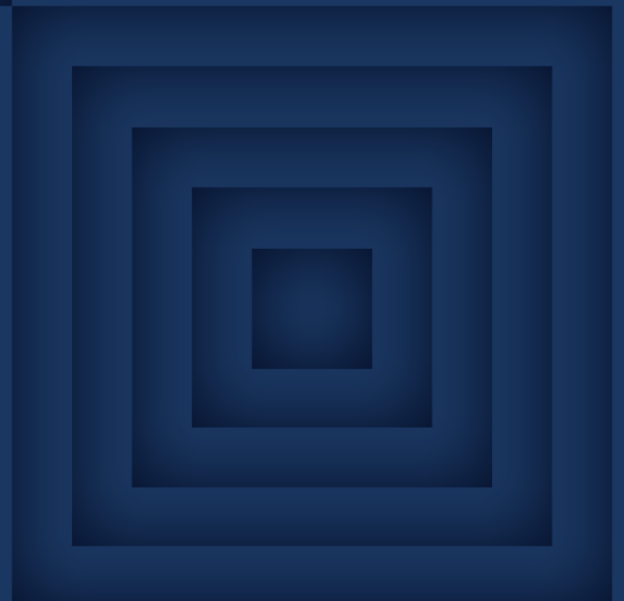
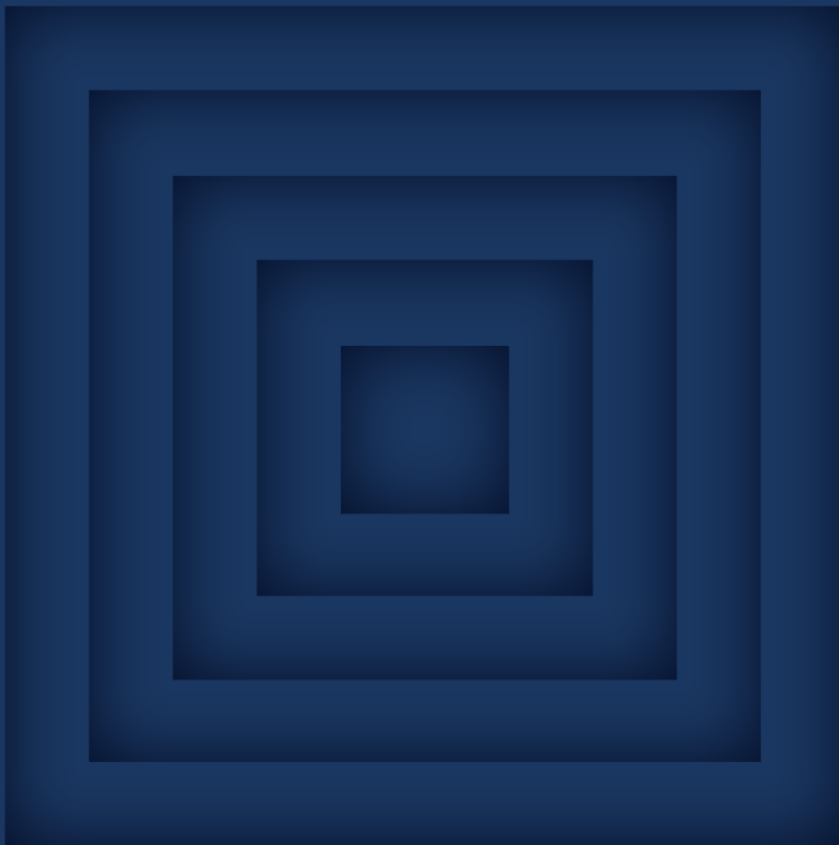

The Hague Centre
for Strategic Studies

De verantwoordelijkheid over de Nationale Politie ter discussie

Prof. mr. em. Pieter van Vollenhoven
Drs. Lodewijk Gunther Moor

Juli 2024

De verantwoordelijkheid over de Nationale Politie ter discussie

Als je terugblijkt op de geschiedenis van de Nederlandse politie dan heeft eigenlijk alleen de organisatiestructuur steeds ter discussie gestaan, maar nooit de taakstelling van de politie. Onze politie kende namelijk in *alle* structuren altijd dezelfde drie taken: de taken handhaving van de openbare orde en hulpverlening met als gezagsdrager de burgemeester én de taak opsporing met als gezagsdrager de officier van justitie.

Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw is daarnaast gebiedsgebonden werken een onomstreden uitgangspunt voor de Nederlandse politie.

Na de Tweede Wereldoorlog werd in ons land in 1945 het Korps Rijkspolitie in het leven geroepen. Gemeenten met 25.000 inwoners of meer mochten over eigen autonome gemeentepolitiekorpsen beschikken. Dit resulteerde uiteindelijk in 148 autonome gemeentelijke politiekorpsen, naast het Korps Rijkspolitie. Nederland kende toen zo'n 1000 gemeenten.

Het Ministerie van Justitie financierde toen de Rijkspolitie en het Ministerie van Binnenlandse Zaken de 148 gemeentelijke politiekorpsen.

Door de vele nationale en internationale ontwikkelingen kwam deze organisatiestructuur ter discussie te staan. De 148 autonome politieorganisaties naast de Rijkspolitie zorgden voor een enorme versnippering. De vele discussies hierover leidden in 1993 tot de komst van 25 autonome regionale politiekorpsen en óók tot de komst van één landelijk korps, het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD).

De financiering werd wederom verdeeld over twee departementen. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties financierde weer de regionale politiekorpsen en het Ministerie van Justitie het landelijk korps (het KLPD).

Zoals reeds eerder opgemerkt, kende ook deze nieuwe politieorganisatie dezelfde drie politietaken met hun twee gezagsdragers. Ook bleef het uitgangspunt dat het gebiedsgebonden werken voor een politieorganisatie essentieel was. Echter, door de toenemende ernstige criminaliteit en terreurdreigingen bleef er discussie bestaan over de organisatiestructuur van de politie. Eveneens werd de roep steeds luider om in een klein land als Nederland te komen tot één nationale politieorganisatie. Met ingang van 1 januari 2013 kent Nederland het korps Nationale Politie.

De Tweede Kamer hechtte van oudsher véél waarde aan het gebiedsgebonden werken, hetgeen werd gezien als een onmisbaar fundament voor een gezaghebbende politie. De grootste zorg bij de komst van één nationale politieorganisatie was dat zo'n nationale organisatie een afstandelijke en bureaucratische organisatie zou kunnen gaan worden en daardoor de verbinding met de samenleving zou gaan verliezen.

In alle discussies hierover werd dit door de minister ontkend, maar helaas kwam in werkelijkheid deze verbinding met de samenleving toch volledig op de tocht te staan. De minister had bij de discussies over de komst van een nationale politie ook gesteld dat deze organisatie veel zuiniger zou zijn dan de oude politiestructuren. Om deze voorspelling waar te maken, werd er op voorhand al op de politiebegroting bezuinigd, denk hierbij bijvoorbeeld aan de sluiting van meer dan de helft van alle politiebureaus. Nooit zijn de beide gezagsdragers geraadpleegd over de benodigde omvang en uitrusting van zo'n nationale politie.

Door gebrek aan politiepersoneel bij de Nationale Politie konden de gezagsdragers van de 310 middelgrote en kleinere gemeenten niet beschikken over voldoende politiemedewerkers en werden de meeste politiebureaus gesloten. Door het gebrek aan politiefunctionarissen ging de Nationale Politie nu zelf beslissen *welk* gezag voor een gezagsdrager nog mogelijk was. Met een dergelijke gang van zaken komen de verantwoordelijkheden over de politie natuurlijk volledig op losse schroeven te staan. Door vele burgemeesters van de middelgrote en/of de kleinere gemeenten wordt hun 'gezagsdragers functie' als een *wassen neus* gezien. Door dit gebrek aan personeel kwam vanzelfsprekend ook die onlosmakelijke verbondenheid tussen politie en samenleving (géén politie en géén bureaus in wijken) volledig op de tocht te staan.

De Tweede Kamer heeft indertijd met een amendement – één wijkagent op 5000 inwoners – de aanwezigheid van de politie in de wijk nog veilig willen stellen. Maar door de sterk toegenomen extra inzet van de politie voor demonstraties, grootschalige evenementen, beveiliging, bewaking en ME-activiteiten werd veel politiepersoneel door de Nationale Politie aan de wijken onttrokken. Dit laatste geschiedde eveneens zonder overleg met de betrokken gezagsdragers. Deze gang van zaken betekent dat de beide gezagsdragers niet meer het 'instrument' kunnen zijn om te bewerkstelligen dat de Nationale Politie onlosmakelijk verbonden blijft met de samenleving. In tijden van afnemend maatschappelijk vertrouwen en toenemende polarisatie is dit een groot gemis.

Dit geldt met name voor de 310 middelgrote en kleinere gemeenten, omdat de burgemeesters van de 32 grote gemeenten beschikken over hun *eigen* basisteams van de politie. De middelgrote en kleinere gemeenten maken gezamenlijk – met twee tot wel zes gemeenten – deel uit van één basisteam.

Bij deze gemeenten gaat de politie nu zelf veel meer bepalen aan welk politieoptreden en/of aan welke inzet inhoud kan worden gegeven. In deze gemeenten kunnen de burgemeesters, als gezagsdragers, nauwelijks verantwoording nemen voor de taak handhaving van de openbare orde en hulpverlening.

Voor de taak opsporing is de komst van de Nationale Politie – inhoudelijk gezien – van grotere betekenis geweest. Met betrekking tot de taak opsporing heeft de Nationale Politie tot een veel meer uniforme inrichting en werkwijze geleid, hetgeen vroeger bij de vele autonome politieorganisaties ondenkbaar was. De Nationale Politie leent zich ook uitstekend voor de aanpak van de gedigitaliseerde criminaliteit die nu de klassieke delicten volledig overstijgt.

Op centraal niveau is er binnen het Openbaar Ministerie overleg over overlappende en/of landelijke thema's. De gezagsdragers, de officieren van justitie, hebben op een dergelijke gang van zaken nog wel enige invloed, maar hebben door de centralisatie van het beheer daar géén zeggenschap meer over. De lokale officieren van justitie hebben in de huidige constellatie ook niet of nauwelijks invloed op de inzet en het beheer van het politiepersoneel.

Voor de taken handhaving van de openbare orde en hulpverlening was de komst van de Nationale Politie gemakkelijker om te kunnen opschalen, hetgeen vanzelfsprekend wel ten koste ging van de aanwezigheid van de politie elders. Voor de aanpak van de taken handhaving van de openbare en hulpverlening én de taak veel voorkomende criminaliteit is de aanwezigheid van de politie in wijken voor de samenleving van groot belang. Dat betekent dat de politie onder alle omstandigheden in de wijken aanwezig, beschikbaar én bereikbaar moet zijn. Dit uitgangspunt is, ondanks alle toezeggingen, bij de Nationale Politie geheel teloorgegaan.

Herstel van het lokale gezag

Het zou voor burgemeesters en lokale officieren van justitie wenselijk zijn om voor iedere wijk van een gemeente over een vast wijkteam te kunnen beschikken. Met dit systeem weten de beide gezagsdragers precies over hoeveel vast politiepersoneel zij kunnen beschikken of hoeveel zij kunnen inzetten. Nu kennen wij op papier per 5000 inwoners één wijkagent. Het voorstel is om wijkteams te introduceren, waarbij de norm van 1 op 5000 wordt losgelaten en wordt overgegaan naar één wijkteam op 10.000 inwoners.

Het wijkteam zou uit zeven tot negen politiemensen kunnen bestaan:

- rang brigadier: coördinator van politieproces (zoals veelvoorkomende criminaliteit, opsporing, verkeer, horeca etc.);
- rang brigadier: wijkagent;
- rang hoofdagent: 2 of 3 per team;
- rang agent: 2 of 3 per team;
- aspirant; een wijkteam kan nog worden aangevuld met een stagiair, niet meetellend in de formatie.

De wijkteams zijn onderdeel van het basisteam. Met een vast wijkteam kan ook een beroep worden gedaan op inschakeling van en goede samenwerking met Boa's en eventueel ook buurtwachten. Deze wijkpolitie kan niet meer zonder instemming van en overleg met de betrokken burgemeesters en officieren van justitie door de Nationale Politie elders worden ingezet. De Nationale Politie neemt het dreigingsgevaar als uitgangspunt, maar als je in wijken minder ziet dan zie je ook geen dreiging en zal ook het aantal meldingen en dus gesignaleerde dreigingen dalen.

De invoering van een nieuw vast wijkteam zal gepaard gaan met de versterking van de onlosmakelijke verbinding tussen samenleving en politie. Natuurlijk blijft de burgemeester in de gemeenteraad verantwoording afleggen over de politietaak handhaving van de openbare orde en hulpverlening. Maar het verdient ook aanbeveling om de lokale officieren van justitie de gemeenteraad te laten informeren over het reilen en zeilen van de lokale opsporing.

Bij de Nationale Politie is sprake van drie politietaken, waarvan twee taken – de handhaving van de openbare orde en hulpverlening – zich in de volledige openbaarheid afspelen. De andere taak – opsporing – onttrekt zich om begrijpelijke redenen veelal aan ons zicht. Voor de samenleving zou het beter zijn om weer twee departementen bij de Nationale Politie te gaan betrekken. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wordt verantwoordelijk voor de gereedstelling van de taak handhaving van de openbare orde en hulpverlening. En het Ministerie van Justitie en Veiligheid wordt verantwoordelijk voor de gereedstelling van de taak opsporing. Daarmee wordt ook het systeem van *checks and balances* van verantwoordelijkheden over de politie weer in ere hersteld en wordt voorkomen dat een eenzijdige oriëntatie het politiewerk gaat overheersen.

Professor mr. em. Pieter van Vollenhoven
Senior Advisor The Hague Centre for Strategic Studies
Voorzitter Stichting Maatschappij en Veiligheid

Drs. Lodewijk Gunther Moor
Oud-directeur Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie